

Nergisî'nin *Meşâkku'l-Uşşâk*'ında Osmanlı Toplum Hayatından Yansımalar

Bahir Selçuk*

Özet: Sanatlı nesrin klasik edebiyatımızdaki en önemli temsilcisi kabul edilen Nergisî, birbirinden bağımsız on aşk hikâyesini *Meşâkku'l-Uşşâk* adını verdiği eserinde toplamıştır. Yaşanmış olaylardan hareketle yazılmış bu hikâyelerin çoğu, yazarın bulunduğu sosyal çevreye ve yaşadığı döneme aittir. Yazarın gözlem gücünü de gösteren eser, özellikle XVII. yüzyıl Osmanlı toplum hayatının çeşitli yönlerini realist bir biçimde yansıtmaktadır.

Bu çalışmada, *Meşâkku'l-Uşşâk*'taki hikâyelerden hareketle dönemin toplum hayatına ilişkin unsurlar tespit edilip incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Nergisî, *Meşâkku'l-Uşşâk*, XVII. yüzyıl, Osmanlı, sosyal hayat.

Giriş

Her edebî eser, yazıldığı dönemin siyasî ve sosyal hayatından, devrin zihniyetinden, sanatçının kişiliğinden izler taşır. Çünkü dil malzemesini kullanan ve sanat eseri olma sebebiyle estetik bir gaye güden edebî eser, aynı zamanda “tarihî ve sosyo-kültürel boyutu sebebiyle de sosyal bir fenomendir” (Horata 2004: 443). Fakat bu objektiflik ilkesi göz ardı edilerek Tanzimat'tan itibaren klasik edebiyatımızın sosyal hayattan kopuk ve soyut bir edebiyat olduğu, nesrimizin de -daha çok Batı nesri ile mukayese edilerek- çok geri planda kaldığı iddiası, çeşitli vesilelerle dile getirilmiştir. Hayattan kopuk olduğu iddia edilen klasik edebiyatın, aslında toplumsal hayatın yansıması olduğu (Andrews 2000, Bilkan 2006 vb.), zengin ve köklü bir nesir geleneğinin varlığı (Çaldak 2004, Tulum 2001, Kavruk 1998 vd.), çeşitli çalışmalarla ortaya konmuştur.

Edebî eserlerde toplumsal konulara yöneliş, XVII. yüzyılda artış göstermeye başlar. Osmanlı'nın olumsuzluklar yaşamaya başladığı bu dönemde, sanatçıların çevrelerindeki siyâsî, sosyal ve ekonomik hadiseleri gözlemleyerek eserlerinde işledikleri görülür (Şentürk vd. 2006: 363). Atâyî'nin *Hamse'si*, Nâbî Divanı, Sâbit Divanı (Bilkan 2006: 14-143, Kortantamer 1993: 89-150,151-

* Adıyaman Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe Eğitimi Bölümü / ADIYAMAN
bahirselcuk@gmail.com

192); Nergisî'nin Hamse'si, Veysî'nin Hâbnâme'si (Çaldak 2004, Açıköz 2004: 416) devrin siyâsî ve sosyal hayatını yansıtan önemli eserlerdir.

Klasik nesir geleneğini devam ettiren XVII. Yüzyılda, sanatlı nesrin iki büyük temsilcisi olan Nergisî ve Veysî; muhteva, dil ve üslûp bakımından önceki dönem sanatçılarından ayrılırlar (Açıköz 2004: 415). Sanatlı nesir (süslü nesir/inşâ) denince ilk akla gelen isim, şüphesiz Sinan Paşa ile başlamış olan geleceği zirveye taşıyan, yüzyılın önemli sanatçısı Nergisî'dir (ö. 1044/1635). Tanzimat dönemine kadar nesirde üstat olarak kabul gören Nergisî'nin (Çaldak 2004: XII) Arapça Risale, Horos-nâme, El-Vasfu'l-Kâmil fi-Ahvâli Vezîri'l-Âdil, Münşe'ât (Esâlibü'l-Mekâfîb) adlı eserleri ile edebiyatımızda türünün ilk ve tek örneği olan ve "El-Akvâlü'l-Müselleme fi-Gazâvâti'l-Mesleme, Kânunu'r-Reşâd, Meşâkku'l-Uşşâk, İksir-i Sa'adet (İksir-i Devlet) ve Nihâlistân" adlı eserlerinden oluşan mensur Hamse'si vardır (Çaldak 2006: 560-561).

Nergisî, Hamse'si içerisinde yer alan *Meşâkku'l-Uşşâk*'ı, kadılık yaptığı Elba-san'da kaleme almış, H.1034/M.1625'te Şeyhülislâm Yahyâ Efendi'ye sunmuştur (124a). Eser, tercümeleri ile tanınan yazarın, ilk özgün eseri olma bakımından değer taşır (Çaldak 2004: 101). Sanatlı bir dille yazılan *Meşâkku'l-Uşşâk*, Arap ve İran kaynaklı temalar yerine, Osmanlı coğrafyasına ait olayları ve dönemin sosyal hayatını aksettirmesi bakımından orijinallik gösterir. Eserin yurt içinde ve dışındaki kütüphanelerde yirmiden fazla yazma nüshası vardır. *Meşâkku'l-Uşşâk*, Hamse-i Nergisî içinde de üç defa basılmıştır.

Fahriye niteliğindeki altı beyitlik bir manzume ile başlayan eserde, uzunca bir mukaddimenin ardından on hikâye gelmektedir. Hikâyelerin olay örgüsü - sırasıyla- şu şekildedir: 1. *Hikâye*: Osman adlı gence vurulan tüccar Hoca Himmet'in, işini gücünü bırakıp divaneler gibi dolaşması, çektiği sıkıntılar sebebiyle beşerî aşktan ilahî aşka ulaşması (129b). 2. *Hikâye*: Bir âşığın, İstanbul'a giden sevgilisini uğurlamak amacıyla, dondurucu soğuğa rağmen, bir ay boyunca sevdiğine eşlik etmesi, İstanbul sınırına geldiği halde şehre girmeden geri dönmesi (133b). 3. *Hikâye*: Sevdiğinin, Âb-ı Hayât adlı mesire yerinde arkadaşlarıyla eğlendiğini gören Merdâne Halife'nin çaresizlik içinde, kendisini gayet yüksek Keçi Köprüsü'nden suya atması ve bu vesileyle sevgilisinin gönlünü kazanması (135a). 4. *Hikâye*: İranlı şair Riyazî'nin, aşkının gücünü ve sevgilisine sadakatini ispatlamak amacıyla, Şah Melik Köprü'sünden atlayıp canına kıyması (136a). 5. *Hikâye*: Şehre gösteri için gelen cambazlardan birinin çırağına âşık olan riyakâr bir şeyhin, bir yıl onlarla dolaştıktan sonra; cambazların şehirden ayrılmaları üzerine, önceden sevgilisine hediye etmiş olduğu ihramı geri istemesi (137a). 6. *Hikâye*: Halkla iç içe olan yaşlı bir şeyhin, ara sıra uğradığı bir kahvehanedeki genç çırağa okuma yazma öğretmesi, kısa bir zaman sonra bu gence âşık olup dedikodulara sebep olması (138b). 7. *Hikâye*: Bir ciltçi çırağına gönlünü kaptıran âşığın,

kısa bir müddet sevdiğini göremeyince canına kıymak istemesi, sonradan gönülden yakarışları ve duaları sonucu sevgilisini yanına getirtmesi (142a). 8. *Hikâye*: Yaşlılık döneminde, İbrahim Dilkeş adındaki arsız bir gence âşık olan varlıklı ve âlim bir zatın, sevdiğinin şehri terk etmesi üzerine, ayrılık derdiyle yataklara düşüp son nefesinde “ah Dilkeş” diyerek can vermesi (150b). 9. *Hikâye*: Güzelliği ile İstanbul'da şöhret bulmuş olan yeniçeri Ferdî'nin, kendisine âşık olan bir kişiyi mecbur kalıp öldürmesi (153a). 10. *Hikâye*: Ferdî'ye âşık olan bir yeniçeri ağasının, görevini ihmal edip maiyetindeki yeniçerileri başboş bırakması; aşırı sarhoş bir haldeyken, kendisini çağıran padişahın huzuruna zamanında gidememesi üzerine ölümle cezalandırılması (154b).

Eserdeki on hikâyeden yedisi, ilk kez Nergisî tarafından kaleme alınmıştır. Hatta eserdeki yedinci hikâye, yazarın kendi başından geçen bir aşk macerasıdır (142a). İranlı şair Riyâzî'nin aşkının anlatıldığı hikâye ile Ferdî'ye âşık olan iki kişinin ölümünü anlatan iki hikâye ise orijinallik göstermez. Ferdî'yle ilgili hikâyeler, Âşık Çelebi'nin Meşâîrî'ş-Şu'arâ'sından alınmıştır (Âşık Çelebi 1971: 188a). Ferdî'nin kendisine âşık olan kişiyi öldürdüğü hikâye, Atâyî'nin Sohbetü'l-Ebkâr'ında da geçmektedir (Âtâyî 1999: 254-266).

Nergisî, hikâyelerini çevresinden duyduğu veya bizzat şahit olduğu olaylardan hareket ederek kaleme almıştır. İyi bir gözlem gücüne sahip olan yazar, mahallî unsurları, karakterlerin duygu ve davranışlarını kendisine özgü bir üslûpla yansıtmayı bilmiştir.

Nergisî, hikâyelerinde kurgusal olaylara değil, gerçek hayattan alınmış olaylara yer verdiğini eserin giriş bölümünde belirtir: “hâlât-ı garîbe-i hayret-engizün bi-tarîki't-tesâmu' ev 'alâ vechi'l-muâ'yene karîn-i rütbe-i tahkîk ve rehîn-i derece-i tasdik olanların bu tarz-ı yârân-pesend üzre sebt-i sahâyıf-ı tertîb idüp (128b-16/18)”. Hikâyelerin hemen hepsinin başında ve sonunda “uhdûse-i mütehakkıku'l-vukû'dandur ki (129b-12)”, “sıhhat-ı vukû'ı mahkeme-i ittifâkda mukayyed-i sicill-i isbât olan (133b-13)” gibi klasik halk hikâyelerindekine (bk. Güngör 1999: 144) benzer kalıplaşmış ifadelerle yazar, bu “gerçeklik”e işaret eder.

*Meşâkku'l-Uşşâk'*taki hikâyelerin yedisindeki olaylar, yazarın yaşadığı çevrede geçmektedir. Yazar, hikâyelerin başındaki “Hilâl-ı hicce-i sûtûde-hacce-i 'işrîn ü elfde (129b-12), Kâdî-zâde-i ma'hûdun zamân-ı 'âlem-ârâyisinde (135a-16/17), eyyâm-ı 'uhûd-ı sâlifede (153a-9)” gibi ifadelerle olayların tarihlerine göndermede bulunmaktadır. İranlı şair Riyâzî'nin aşkını anlatıldığı hikâyede ve Ferdî mahlaslı kişiye âşık olan kişilerin anlatıldığı iki hikâyede olay zamanı belirtilmez.

Hikâyelerde, Nergisi'nin kadılık yapmış olduğu Saraybosna'nın yanı sıra; İstanbul (129b), Edirne (132a) ve Ankara (132a) şehirlerinin adı geçmektedir. Özellikle Saraybosna'ya ait unsurlar, zengin bir gözlem gücüyle tasvir edilir.

Meşâkku'l-Uşşâk'taki şahıs kadrosu ile klasik şiirimizdeki “âşık, maşûk, rakip” tipleri arasında, bazı benzerlikler vardır: Çile çeken kişinin hep âşık olması, âşıkla maşûk arasındaki engeller (rakib vb.). Fakat *Meşâkku'l-Uşşâk*'taki tipler, Divan şiirindeki gibi soyut değil; giyim-kuşamları, meslekleri ve davranış biçimleriyle toplum hayatını somut ve canlı olarak aksettiren kişilerdir. Yine *Meşâkku'l-Uşşâk*'ta, maşûkların “Osman, Ferdî, İbrahim” gibi isimlerle anılan genç ve güzel delikanlılar olması dikkat çeken diğer bir özelliktir. Cinsellikten uzak bir güzelliğe duyulan aşkı dile getirmek gibi bir sebebe bağlanabilse de, hikâyelerdeki bu özellik başlı başına bir araştırma konusudur. Yüzyılın önemli şairi Âtâyî'nin hamsesinde benzeri durum, toplumda yaygınlaşan ahlakî çöküntülerden biri olarak ifade edilmekte ve eleştirilmektedir (Âtâyî 1999: 254-266; Kortantamer 1993: 133-137).

Sanatlı dili ve zengin muhtevasıyla özgünlük arz eden *Meşâkku'l-Uşşâk*'ın (Süleymaniye Ktp. Hamidiye n.1462 vr.144b-137a), toplum hayatını yansıtan yönünün ele alınacağı bu çalışma, toplumsal yapı ve toplumsal hayat ana başlıkları altında incelenecektir.

A. Toplumsal Yapı

Girift ve dinamik bir sisteme sahip olan toplumsal yapının bütün yönleriyle, bir edebî eserden hareketle ortaya konması zordur. *Meşâkku'l-Uşşâk*'ta zenginlik, otorite, konfor; fakirlik, huzursuzluk; kargaşa gibi farklı toplumsal olgular, karakterlerin davranış biçimlerinden hareketle tespit edilebilmektedir. Aşk eksenli hikâyelerde padişah, vezir, şeyh, vaiz, âlim, sofi, yeniçeri, yeniçeri ağası, bostancıbaşı, kethüda, hademe, ciltçi, kahvehaneci, kahvehaneci çirağ, meyhaneci, ip cambazı gibi farklı meslek ve sosyal gruplara mensup kişiler ve bunların yaşayış tarzları işlenmektedir. Hikâyelerde padişah, vezir gibi üst tabakaya mensup kişiler, olay örgüsü içinde aktif olarak yer almadıkları için bunların isimleri verilmez.

Meşâkku'l-Uşşâk'ta olay zinciri içinde yer alan kişileri, mensup oldukları sosyal tabakaya göre aşağıdaki şekilde sınıflandırmak mümkündür.

a. Din ve İlim Adamları

Osmanlı toplumunun dinî-tasavvufî düşünce ve yaşam açısından renklilik arz ettiği, din ve ilim adamlarının sosyal yaşam içinde saygın bir konuma sahip oldukları bilinmektedir. *Meşâkku'l-Uşşâk*'ta “âlim, şeyh, vaiz, sofi” gibi dinî/tasavvufî çevreden kişiler hemen her hikâyede karşımıza çıkar. Fakat bu kişiler ruhbanî bir hayat süren, toplumdan elini eteğini çekmiş kişiler değil;

sosyal hayatın her karesinde yer alan, sıradan kişilere âşık olan, hanımından azar işiten, kahvehaneye, hatta meyhaneye giden, kısacası diğer insanlar gibi hatasıyla sevabıyla var olan, toplumun canlı ve dinamik bireyleridir.

Hoca Himmet'in macerasının anlatıldığı hikâyede, din adamlarının toplum içerisinde saygın ve sözü dinlenir insanlar oldukları anlaşılmaktadır (130a, 130b). Altıncı hikâyede de dürüst, yardımsever, gurur ve kibirden uzak Melâmî-meşrep şeyhin halkla iç içe olduğu görülür (138b). Bu şeyh, bir kahvehanecinin işlerini canlandırmak amacıyla kahvehanesine uğrar. Bir müddet sonra kahvehaneci çırağına âşık olan bu şeyh, eşinden ve çevresinden tepki görür, dedikodulara sebep olur (139a,142a).

Kendisini toplumdan soyutlamayan, halkla kaynaşmış olan din adamlarının aksine, halkı küçümseyen kibirli ve softa din adamlarının varlığı da dikkat çekmektedir. Dönemin tarikat çevrelerindeki yozlaşmayı da yansıtan beşinci hikâyenin başkahramanı, Halvetî tarikatına mensup, riyakâr ve gösteriş meraklısı bir şeyhtir (137a). Kahvehanelerin önünden bile geçmeyen softa şeyh, kahvehane sakinlerine selam vermez. Bu şeyh, sevdiğine hediye etmiş olduğu ihramı, ayrılma anında kendisinden isteyecek kadar da kaba biridir (138a).

Din adamlarının ilim adamlığı vasfını da taşıdıklarını gözlemlediğimiz hikâyelerde, geleneksel eğitim metodunun yaygınlığı dikkat çeker. Kahvehaneye alınan çıraktaki yeteneği gören şeyh, işten arta kalan zamanlarında ona okuma yazma öğretmeye başlar: “ba'zı tenhâ zamânlarda ki hizmet-i taksim-i kahveden fürce-i âzâdî bula, bârî ta'lîm-i mertebe-i sevâd-h'ânîden behrever kılınmak münâsibdür, diyüp edebde niyyet-i neyl-i sevâb ile oğlanun h'âceliği hizmetini irtikâb eyledi (139b-3/5)”.

Sekizinci hikâyede, “ferîdü'd-dehr ü üstâd-ı küll” olarak anılan meşhur âlimin beş yüzden fazla talebesi vardır: “kûs-ı iştihânî âfâk-gîr olup beş yüzden ziyâde talebe-i 'ilm, pîşgâhında zânû-zede-i ta'allüm ü istifâde idi (151a-2/3)”. Talebelerinin her türlü sorunuyla yakından ilgilenen bu büyük âlim, öğrencileri için bir aylık yolu yaya yürüyecek kadar da fedakârdır: “kem-pâyegân-ı talebe için râh-ı yek-mâheye piyâde revân olurdu (151a-10)”. İlim ve faziletiyle şöret bulmuş olan bu âlim, kınamaları hiçe sayarak, bir öğrencisinin âşık olduğu meyhanecinin kızını, bizzat kendisi evinden alıp getirir; talebesiyle görüşürdüktan sonra evine bırakır (151b-152a). Yine aynı hikâyede halkın da, din ve ilim adamlarının gayret ve fedakârlıklarını karşılıksız bırakmadıkları, onlara yer yurt temininde ve ihtiyaçlarını gidermede yardımcı oldukları anlaşılmaktadır (151a).

b. Askerî Sınıf

Osmanlı imparatorluğunun hemen her dönemde odak noktasını oluşturan seyfiye sınıfının devlet teşkilatı ve toplum içerisinde müstesna bir yeri vardır (Özcan, 1999: 93). *Meşâkku'l-Uşşâk*'ta, “yeniçeri, yeniçeri ağası, yayabaşı,

bostancıbaşı” gibi askerî sınıfı temsil eden kişilerle ilgili bilgilere sıkça rastlanır. Fakat, bu kişilerin hâl ve hareketlerinin askerî disiplini ve ciddiyetle pek bağdaşmadığı dikkatlerden kaçmaz. Özellikle yazarın yaşadığı dönemde, yürürlükte olan kanunlara riayetsizlik ve disiplinsizlik, askerî teşkilatın bozulma sebeplerinin en başında gelir (Özcan 1999: 356).

Babası da yeniçeri ocağında yayabaşı olan Ferdî mahlaslı yeniçeri gencinin davranışlarında ve yaşam tarzında, askerî disiplinden uzaklık ve lakaytlık göze çarpar. Güzelliği ile dikkat çeken bu yeniçeri genci, kendisine âşık olan iki kişinin ölümüne sebep olur (153a, 155b). Yazarın kendi aşk macerasını anlattığı hikâyede de, serseri tipli bir yeniçeri neferinden bahsedilir (145b).

Adı geçen Ferdî’ye âşık olan yeniçeri ağasının hâl ve hareketleri, yeniçeri ocağındaki bozulmanın sadece yeniçeri erleriyle sınırlı kalmadığını gösterir (155a). Yeniçeri ağasının Ferdî ile eğlenirken görevini ihmal etmesi üzerine, başıboş kalan diğer yeniçerilerin (kul taifesi) Yahudi mallarını yağmalamaya başlaması, ocaktaki başıbozukluğun bireysel olmadığını kanıtlar.

Olaylar üzerine padişah tarafından görevlendirilen bostancıbaşı, ağayı tutuklar. Yeniçeriağası, suistimalinin bedelini canıyla öder (siyâseten katl) (158b).

c. Ticaret ve Sanat Erbabı

Canlı bir şehir hayatını gözlemlediğimiz hikâyelerde tüccar, ciltçi, meyhaneci, kahvehaneci” gibi meslek erbabı söz konusu edilir: “ticâret tarîki ile (129b), meşâhir-i tüccârdan (131a), bahâne-i ticâretle (132a, 132b), mukteziyât-ı ticâretle (140a), fûrû-mâyegân-ı tüccârdan birinün (143a)” gibi ticaret hayatıyla ilgili ifadeler, hikâyelerde sıkça geçer.

Dönemin ticaret hayatıyla ilgili bilgilere özellikle ilk hikâyede rastlanır. Hikâyenin giriş kısmında, önemli ulaşım yollarının kavşağında bulunan Saraybosna’nın canlı bir ticaret merkezi olduğu belirtilir (129b). Yine önemli ihraç mallarından biri olan yünün (sof), kervanlarla Avrupa’ya (semt-i Fren-gistân) buradan götürüldüğü anlaşılmaktadır (129b).

Hoca Himmet’in sevdiği gencin, bir “tüccarın oğlu” olması (131a), tacizlerine dayanamayan bu gencin memleketini “ticaret bahanesi” ile terk etmesi, (132a); yedinci hikâyedeki ciltçi çırağının bir “tüccarın oğlu” (143a) olması ticaret hayatının yaygınlığını gösteren örneklerdir.

Hikâyelerde bahsedilen iş yerlerinden biri kahvehanelerdir. Altıncı hikâyede olay, ağırlıklı olarak kahvehanede geçer. Kahvehanelerde yeni yetme gençler, çırak (sâkî) olarak çalıştırılmaktadır (139a).

Hikâyelerde tespit edilen diğer bir sanat dalı da ciltçiliktir. Ciltçiliğin usta çırak ilişkisi içinde devam eden bir sanat olduğu anlaşılmaktadır (143b), (146a).

Hikâyelerde -özellikle yazarın ikamet ettiği Saraybosna civarında- içkinin sıradan bir içecek gibi tüketildiği görülür. İçki alma, içme ve sipariş etme yeri olarak geçen meyhaneleri işletenlerin dinî kimliği hakkında bilgi verilmez. Fakat sekizinci hikâyedeki meyhaneciden, “gebr-i mey-fürûş” (şarap satan Mecusi/ateşperest) şeklinde bahsedilmesi, meyhanecinin Müslüman olmadığını göstermektedir (151a).

B. Toplumsal Hayat

a. Aile Hayatı

Hikâyelerde aşkın daha çok güzellikle (yüz güzelliği) olan bağlantısı üzerinde durulur, hiçbir yerde cinsellikten bahsedilmez. Altıncı hikâyenin sonunda yazar, şeyhin mutlu sona ulaşmasını aşkının beşerî arzularından uzak olmasına bağlar: “levs-i beşeriyetden berî vü pâk-dâmen olmağla (142a-5)”. Fakat buna rağmen Meşâkku'l-Uşşâk'ta, aşkın seven ve sevilen boyutunu aşır ailevî problemlere neden olduğu gözden kaçmaz. Yeni yetme güzel gençlere duyulan bu aşkın, çevre ve toplum tarafından tasvip edilmediği, dedikodulara sebep olduğu anlaşılmaktadır.

Altıncı hikâyede yaşlı şeyh, kahvehanedeki çırağa âşık olunca garip davranışlar sergiler, bunun üzerine çevrede dedikodular artmaya başlar. Durumdan şüphelenen hanımı, her ne kadar şeyhin kötülüğe meyletme yaşının çoktan geçtiğini düşünse de emin olmak için, ibadet etmek kastıyla evden ayrılan kocasını takip eder. Eşiyle kahveci çırağının baş başa olduklarını görünce de: “Sad bâreka'llâh ne güzel 'ibâdete muvâzabet buyurulmuş ve hezâr âferin bu hâlet-i hayret-efzâ, hey'et-i pîrâne vü kıyâfet-i meşâyihânenüze ne zîbâ düşmüş (141b-7/8)” diyerek iğneleyici ifadelerle hakaretler yağdırmaya başlar. Şeyh bu hakaretlere karşılık vermez, eşini ve evini terk eder (141b).

Hoca Himmet, Kadızâdelerin güzel oğluna âşık olur. Bir gün gencin evinin önünde deliler gibi bağırıp çağırmaya, Osman adlı bu gence âşık olduğunu haykırmaya başlar. Bu durumdan rahatsız olan ve utanç duyan gencin babası ve hizmetçiler, Hoca Himmet'in vücudunu ortadan kaldırmaya karar verirler: “cûvân-ı bî-emânun pederi ve sâyir hademe-i der-i sa'âdet- makarrı harîf-i girân-cân-ı sıklet-elifün evzâ'-ı nâ-der-ber-â-berinden 'âr idüp nokta-i şekk-i vücûdını sahife-i hayâtdan hakke karâr virdiler (131b-3/5)”.

Aile kavramı içinde doğrudan yer almasa da “kethüdâ, mirahûr, hademe” gibi, konak ve evlerde hizmet gören resmî veya gayriresmî personelin de ailenin birer ferdi gibi, ailevî sorunlarla yakından ilgilendiği görülür (131b, 155a, 157a).

b. Dinî ve Ahlakî Hayat

Osmanlı toplumunda dinî ve ahlakî hassasiyetin hayatın hemen her noktasında kendisini hissettirdiği bilinir. *Meşâkku'l-Uşşâk*'ta yer yer toplumun dinî ve ahlakî yaşayışına işaret edilse de dönemin dinî ve ahlakî hayat tarzı, daha çok “şeyh, vâiz, sûfi” gibi karakterlerin davranış biçimlerinden hareketle ortaya konabilir.

Hikâyelerde coşkun ve derin dinî/ahlakî hayatın izlerine pek rastlanmaz. Beşinci ve altıncı hikâyelerde anlatılan şeyhlerin şahsında, dinî ve ahlakî değerlerde bir bozulma ve yozlaşma olduğu göze çarpar.

Dinî ve ahlakî değerlere en üst seviyede sahip olması gereken şeyhlerin dedi-kodu ve günahlardan kaçınma konusunda pek hassas olmadıkları, söylemleriyle eylemlerinin tezat oluşturduğu görülmektedir. Beşinci hikâyenin başkahramanı olan şeyh, topluma örnek olması gerekirken, riyakârlığı, açgözlülüğü ve kabalığıyla ön plana çıkar (137a). “Kahve-hâneler mecma'-ı şûrîde- dilân-ı hevâyî-meşrebdür (137b-5)” diye kahvehanelerin önünden geçmeyen, buralara gidenlerin selamlarını almayan softa ve riyakâr şeyh, şehre cambazlık için gelen sıradan birinin aslı nesebi belli olmayan çırağına âşik olur. Bir yıl boyunca, cambazlarla beraber oturur kalkar ve halkın diline düşer. “bir siyeh-çerde-i Kıbtî-beççe-i mâder-be-hatâya meftûn olup (137b-14/15)”.

Altıncı hikâyede; gurur, kibir ve taassuptan uzak; dürüst ve yardımsever biri olarak tanıtılan şeyhin halka iç içe olduğu görülür. Fakat bu şeyhin de bazı beşerî zaafılarından sıyrılmadığı dikkat çeker. Halka, yeni yetme gençlerle baş başa kalmamayı tembih eden bu yaşlı şeyh, okuma yazma öğrettiği kahveci çırağına âşik olur. Kahvehaneci dedikodular üzerine bu genci, işi bittikten sonra kahvehanede bir odaya kilitler (139b). Bu duruma çok üzülen ve içerlenen şeyh, daha önce işlerini artırmak gayesiyle uğradığı kahvehaneden ayrılır. Bu kez aynı kahvehanenin işlerini sekteye uğratmak amacıyla hemen karşısındaki kahvehaneye taşınır: “Ben harîfün kahvesinden ve kâr-hânesinden pâ-keşîde olıcak müşterîleri perîşân ve dükkânı etfâl-ı ebâlîse ve cinnîyâna meydân-ı top u çevgân olur (139b-18/20)”.

Hikâyelerde günah ve haram konusunda herhangi bir endişeden söz edilmez. Şeyh; gece vakti meyhaneden bizzat kendi eliyle hazırladığı şarabı merdivene çıkarak pencereden sevdiğine verir, ardından ibadethanenin yolunu tutar; gece namazı için çilehanesine uğrar, Allah'a yalvarıp yakarır (140a, 141a).

Meşâkku'l-Uşşâk'ta yer yer halkın din adamları hakkındaki -olumlu ya da olumsuz- düşüncelerine de yer verilir. Genelde halkın din ve ilim adamlarına karşı saygılı oldukları; din ve ilim adamlarının yaptırım gücünün devam ettiği görülür. Hoca Himmet gurbette çaresiz kalınca, önce bir vaizden, ertesi gün de bir şeyhten yardım ister (130b). Fakat bunun yanında toplumun, din

adamlarının yanlış davranışlarına tepki gösterdiği, bireysel hataları genellediği gözlenir. Altıncı hikâyede, şeyhin pencereden sevdiği gence şarap verdiği-ne şahit olan yazarın bir dostu, artık zamanın şeyhleri hakkında iyi şeyler düşünmediğini söyler: “azîz-i ma'hûdun ba'zı hâllerin görüp meşâyih-i zamânenen bi'l-küllîye hüsn-i zânn bâbını sedd eyledüm” (140a-11/12).

Toplumun, psikolojik rahatsızlıkların tedavisi için tekkelere, din adamlarına başvurdukları, meczupların bazı hallerinin de velilikle bağdaştırıldığı görülür. Hoca Himmet; âşık olunca garip tavırlar sergilemeye başlar; delirdiğine hükmeden yakınları, hâline çare bulmak için onu zahitlerin çilehanelerine götürürler: “...derdmendi, gâh çilegeh-i zühhâda ve gâh meclis-i 'avene-i evgâda idhâl ile çâre-perdâz-ı def'-i cünûn oldılar (121b-23/24)”.

Çektiği çileler sonucu olgunluğa erişen, epey bir zaman kendi âlemine çekilen ve sessizliğe bürünen Hoca Himmet, bir gün sessizliğini bozup uzunca zamandır kendisinden ayrı olan sevgilisinin gelişini haber verir. Bunun üzerine çevresindekiler, onun keramet gösterdiğine inanır ve Hoca Himmet de artık nefesinden şifa umulan bir kişi olur: “Hâlâ rivâyet-gerde-i sikâtdür ki âhâlî-i diyârı bu hâl-i bu'l-âceb müşâhadesiyle harîfün kerâmetine mu'tekid olup zuhûr-ı devâhî ve nevâyibde nefesinden isti'ânet ve bâtınından istimdâd-ı himmet iderler imiş (133a-9/12)”.

c. Eğlence Hayatı

Kahvehaneler, meyhaneler, herkesin gönlünce eğlendiği geniş ve ferah mesire alanları, cambaz gösterilerinin yapıldığı yerler, iştret meclisleri, *Meşâkku'l-Uşşâk*'ta tespit edebildiğimiz dönemin eğlence mekânlarıdır.

Kahvehanelerin dinlenme ve sohbet etme mekânlarının başında geldiği, yeni yetme gençlerin kahvehanelerde sâkî olarak çalıştırıldığı görülür: “İttifâk ol kahve-fürûş-ı perîşân-evzâ'un dimâğına ziyâdeği-i cem'iyet-i bü'l-hevesân ârzusuyla bir sâde-rû sâkî sevdâsı, reh-yâb olup (139a-19/21)”.

Meşâkku'l-Uşşâk'ta iştret meclislerinden, meyhaneciden, meyhane erbabından sıkça bahsedilir (140a, 145b, 148b, 150b, 151b, 155a). Osmanlı döneminde, Müslümanların içki içmesinin ve satmasının yasaklanmış olmasına rağmen, bu yasağın sık sık delindiği bilinen bir gerçektir (Kortantamer 1993: 132; Serdaroğlu 2006: 363). Yedinci hikâyede, yazarın kadılık yapmış olduğu Saraybosna civarında içkinin neredeyse günlük hayatın ve dost sohbetlerinin vazgeçilmez bir parçası olduğu görülür. Yine bu hikâyede, müşterilerin meyhaneden istediği kadar içki alamadığı, miktarın müşterinin bünyesine göre meyhaneci tarafından belirlendiği, müşterinin zarar görmesi durumunda meyhanecinin devlet tarafından cezalandırıldığı belirtilmektedir (148b).

Osmanlı döneminde cambaz gösterileri, eğlence unsurlarının başında gelmektedir (Pakalın 1993-II: 256). Riyakâr şeyhin aşkı anlatılırken “resen-

bâz”ların, (ip cambazları) gittikleri yerlerde uzun müddet konakladıkları, şehrin çeşitli yerlerinde gösteriler düzenledikleri anlaşılmaktadır (137b).

Meşakku'l-Uşşâk'ta bahsedilen eğlenme ve dinlenme mekânlarından biri de mesirelerdir. Hikâyelerde “Büzürg Seng, Âb-ı Hayât, Müderris Köyü” gibi mesire yerlerinin ismine rastlanır. Yazar, eserin giriş kısmında kadı olarak bulunduğu Elbasan'da “Büzürg Seng” diye bilinen cennet gibi güzel bir mesire yerini ayrıntıları ile tasvir eder. İrmak kenarındaki bu mesire alanında toplumun her kesiminden insanlar, kendi gönlünce eğlenmekte, vakit geçirmektedirler: Dervişler kol kola girmiş zikir çekmekte, işret meclislerinde kadehler yudumlanmakta, bir taraftan da çalgı sesleri yükselmekte (125b). Yazarın mahşer meydanına benzettiği bu alan, dönemin eğlence hayatını ve toplumsal hoşgörüyü yansıtır bakımından oldukça önemlidir.

Yazarın yaşadığı Saraybosna'daki güzel mesire alanlarından biri de “Âb-ı Hayât” denilen yerdir. Merdâne Halife'nin âşık olduğu kişi, arkadaşları ile burada eğlenmektedir: ” haber-dâr olur ki ma'suk-ı Hızr-likâ, Âb-ı Hayât-nâm teferrücgâha revân olup agyâr ile varup (135a-24/25)”. Mesire yerinin yakınında bugünkü Miljacka üstünde (Tuğlacı 1985: 389) oldukça yüksek ve ürkütücü “Keçi Köprüsü” bulunmaktadır. Merdâne Halife bu köprü'nün üzerine çıkıp sevgilisini izlemeye başlar (135b).

Ferdî'ye âşık olan gencin hikâyesi anlatılırken Müderris Köyü civarının da gezinti yeri olduğuna işaret edilir: “cenâb-ı dil-ber-i nâ-mihrbân, Müderris Köyi-nâm karye câniblerin teferrüc ü seyrâna gidelüm, diyü (154a-7/8)”.

d. Gelenek-Görenek ve Çeşitli Uygulamalar

Meşakku'l-Uşşâk'ta farklı hikâyelerde, toplumsal bir nitelik arz eden karşılama, ağırlama, saygı gösterme, hediyeleşme, evlat edinme, yardıma koşma gibi çeşitli gelenek, görenek ve uygulamalara rastlanır.

Karşılama: Geleneksel olarak, saygın kişiler ağırlanır; devlet büyükleri de resmî törenlerle karşılanır. Maşukundan uzun müddet ayrı kalan Hoca Himmet garip davranışlar sergilemeye başlar, sessizliğe bürünür. Çevredekiler bu durumu delilikle bağdaştırırlar. Bir gün: “Hey gâfil ümmet niye turursuz diyârımızı hünkâr teşrîf idecek ve şehrimüze şehir-yâr gelecektür (132b-7/8)” diye bağırmağa başlar. Hoca Himmet, peşine düşen kişilerle şehrin girişine kadar gelir ve yanındakileri sultanı karşılarcasına, yolun iki yanına sağlı sollu dizer (132b). Kısa bir müddet sonra, sevgilinin yanındakilerle beraber bir sultan edası ile geldiği görülür (132b).

Ağırlama: *Meşakku'l-Uşşâk*'ta seçkin kişilerin, topluluk içerisinde rastgele bir yere oturtulmadıkları, başköşeye buyur edildikleri anlaşılmaktadır. Beşinci hikâyede anlatılan şeyh, kahvehaneye uğrayınca kendisine hürmet eden kişiler onu seçkinlere ayrılan yere davet ederler; fakat o, kapı eşğine yakın

bir yere oturmaya yeğler: “nişestengeh-i eşrâf olan kûşe-i rengin-bisât-ı ahâlî-nişinde karârına işâret olındukda teneffür idüp nezele-i hazele-i bî-neng ü ‘âr ihtiyâr itmedüğü pâyîn-i saffu'n-ni'âlde hâk-nişin-i ibtizâl olup (137b-9/12)”.

Hediyeleşme: Riyakâr şeyhin aşkının anlatıldığı hikâyede, âşıkların sevdiklerine hediye verdiklerine işâret edilir: “âhirîn-i vakt-i müfâratatda, cûvân-ı bü'l-aceb-nakşa bahâne-i tezekkür ü nişâne-i mâ-cerâ olmak için bir yâdgâr-ı münâsib ihdâsı mahallinde (138a-11/12)”.

Devlet büyüklerinin de aralarında hediyeleştikleri görülmektedir. Yeniçeri ağasının evinde muhafaza ettiği sandıkta, İran şahının Osmanlı sultanına; sultanın da kendisine hediye ettiği altın bir kemer bulunmaktadır. Ağa da bu kıymetli hediyeyi sevgilisi yeniçeri Ferdî'ye hediye eder: “selâtîn-i ‘Acem'den hızâne-i şâhenşâh-ı Rum'a hediyeye tarîkıyla dâhil olup ve agânun zeyn-i tarâvet-i gül-berg-i cemâlınden nâşî cânib-i şâh-ı ‘âlemden kendüye ‘atiyye resminde vâsıl olmuş idi (156b-9/12)”.

Evlât Edinme: Ferdî ile yeniçeri ağasının maceralarının anlatıldığı hikâyede birini manevî oğul edinmek (Pakalın 1993-III: 601) anlamında “yakadan geçirmek ve ahiret oğlu edinmek” tabirleri kullanılmaktadır. Ağanın yardımcısı, Ferdî'nin kapısını çok erken bir saatte çalar ve kapıyı açan babasına ağanın Ferdî'yi görmek istediğini söyler. Durumdan şüphelenip hiddetlenen babasını, “Hakkında fikir itdüğü başına gelsün. Ol, anı yakasından geçirüp âhiret oğlu idinmişdür (155b-24)” diyerek yatıştırılmaya çalışır.

Yardıma Koşma: Toplumun, zorda kalan kişilere yardımcı olduğu; acil durumlarda müdahale ettiği görülür. Yeniçeri ağası, Ferdî ile baş başa iken körkütük sarhoş olacak kadar içer. Bu sırada ağayı götürmeye gelen bostancıbaşını gören çevredikler, ağanın akıbetinden endişe ederler. Ağayı ayıltmak için suya sokarlar, üzerine soğuk su dökerler. Fakat adetâ komaya girmiş olan ağayı ayıltmak bir türlü mümkün olmaz: “sâhib-i sa'âdet hazretlerinin kimi eline vü kimi ayağına yapışup ‘âlem-i sahve vaz'-ı kadem ihtimâliyle gâh deryâyaya yaturdılar, gâh üstine soğuk sular döküp senglâh üzre yaturdılar (158a-19/21)”.

Mesire yerine nazır bir köprüden (Keçi Köprüsü) aşağı bakan Merdâne Halife, sevdiğini başkalarıyla eğlenirken görür ve çaresizlik içinde kendisini gâyet yüksek olan bu köprüden suya bırakır. Mesire yerindekiler hemen âşığın yardımına koşarlar; elinden ve ayağından tutup sudan çıkardıktan sonra, yuttuğu suyu boşaltması için ayağından bir ağaca asarlar (135b-136a).

e. Giyim-Kuşam

Hikâyelerde giyim-kuşamla ilgili çok fazla ayrıntıya rastlanmaz. Hikâyelerde yer alan kişilerin giyimleriyle sosyal konumları arasında bir uyum olduğu görülür.

Yedinci hikâyede tasvir edilen maşukun başında destâr (sarı), omzunda kabâ, belinde kemer ve kemerinde asılı duran kısa bir kılıç vardır: “Başındaki destâr-ı perişân-kevr ü mutallâ-kenârı, ser-i serv üzre meh-i tâbâna, egnindeki kabâ-yı vâlâ-tırâz-ı dil-keş-endâmı dûş-ı havrâda istebrak-ı cinâna, ol miyân-ı hasreten li'l-'uşşâkı ihâta kılan kemer-bend-i zer- nişânı, pâsbân-ı genc-i nihân olmuş ejdehâ-yı pîçâna, miyân-bendinden âvîhte olan yek-âvîz-i hûn-rîzi, kenâr-ı kehkeşânda necm-i gîsu-dâr-ı fitne-nişâna benzer (144b-16/18)”.

Yeniçeriler başlarına börk denilen özel bir serpuş giyerlerdi (Özcan 1999: 343). Ferdî'nin güzelliği dile getirilirken başındaki bu serpuşa, “tâc-ı zer-baft-ı Bektâsî (153a)” şeklinde göndermede bulunulur.

Yazar, yakından tanıdığı şeyhin giyim kuşamını, kişiliğiyle ilişkilendirerek benzetmelerle aktarır. Şeyhin üzerinde yünden bir hırka, başında yamalı bir sarık vardır: “hırka-i peşmînesi mahfaza-i eczâ-yı hasâ'il, ser-i sa'âdet-mendindeki tâc-ı rûfû-gerdesi sâtur-ı derd ile sad-pâre olan dil-i çâk çâkine dâll (139b-1/2)”.

İstanbul'a giden sevgilisine refakat eden fakir gencin üzerinde, kendisini soğuktan korumaktan aciz, deriden bir kıyafet vardır: “cûvân-ı mezkûrun erâzil-i 'uşşâkıdan bir âfet-i nekbetî-kıyâfet, (134a), “bir sâde câme-i edîmi ile (134a-4/8)”.

Kahvehaneci müşteri çekmek amacıyla, çirak olarak aldığı genci güzel elbiselerle süsleyip bezer: “bir tıf-ı rustâyî-zâde peydâ idüp elbise-i reng-âmîz ile fi'l-cümle âb u tâb-ı zîynet virüp tavr-ı sâkîyân kahvede zîr ü bâlâ-hırâm-ı 'âşık-firîbâneye ser-âgâz eyledi (139a-22/24)”.

f. Gündelik Eşya

Olay merkezli hikâyelerde gündelik eşyaya da giyim-kuşamda olduğu gibi, çok fazla yer verilmez. Evinden ayrılmak zorunda kalan şeyhin ev eşyalarını müritleri kervansarayaya taşır. Hasır, kırık sandık, çekmece, eski tas, kırık kâse ve hurda eşyalar, mütevazı bir şeyhin evini çağırıştırır: “kiminün elinde hasîr-pâreler, kiminün destinde eski âvâreler ve kimi sandûk-ı şikeste almış eline, kimisi pîş-tahta, kimi tâs-ı köhne taşur, kimi kâse-i şikeste, hây hây idüp gelürler (141 b-16/18)”.

Kıymetli eşyaların evlerdeki özel sandıklarda muhafaza edildiği anlaşılmaktadır. Yeniçeri ağası kendisine hediye yoluyla gelen, maddi ve manevi değeri çok yüksek olan altın kemeri, konağındaki sandıkta saklamaktadır: “Meger agânun sandûk-ı temellukında bir tuhfe-i girân-kadr ü zî-bahâ kemer-bend-i zer-endûd mevcud imiş ki (156b-8/9)”.

Merdiven de gündelik eşyalardan biridir. Şeyh, gece yarısı kahvehane odasının penceresinden sâkiye şarap vermek için bir merdiven kullanır: “Nisf-ı âhir-i leylde taşra çıkup gördüm ki kahve-hâne penceresine bir nerdübân tayanmış (140a-14/15)”.

Sonuç

Nergisi, bizzat şahit olduğu ya da doğruluğundan emin olduğu garip aşk olaylarını, sanatlı bir dil kullanarak *Meşâkku'l-Uşşâk*'ta toplamıştır. Dönemin toplum hayatını bütün canlılığıyla yansıtan eserdeki bu hikâyeler, edebiyatımızda realist hikâye tarzının ilk örnekleri arasında kabul edilebilir.

Meşâkku'l-Uşşâk'ta anlatılan aşk, yeni yetme gençlere duyulan aşktır. Cinsellelikle ilişkisinden hiç bahsedilmemiş olsa da bu aşk, ailevî problemlere, dedikodulara, güvensizliğe yol açan sosyal bir problem gibi durmaktadır.

Hikâyelerde; padişah, vezir, şeyh, vaiz, yeniçeri, yeniçeri ağası, tüccar, kahvehaneci, kahvehaneci çırağı, cambaz, ciltçi çırağı, hizmetçi gibi Osmanlı toplumun her tabakasından insanı görmek mümkündür. Bu tabakalar arasında katı sınırların olmadığı, halk ve aydın sınıfın iç içe olduğu görülür.

Osmanlı Devleti'nin siyasî ve sosyal alanda zayıfladığı bu dönemde, toplumun dinî ve ahlakî hayatında dejenerasyonların yaşandığı; her haliyle topluma örnek olması gereken din adamlarının söylemleriyle eylemlerinin pek uyuşmadığı gözlenmektedir.

Geleneksel eğitim metodunun yaygın olduğu, toplumun fedakâr ilim adamlarına saygı ve hürmette kusur etmediği, bunların ihtiyaçlarını giderdiği anlaşılmaktadır.

Hikâyelerde, Osmanlının odak noktasını oluşturan temel unsurlardan biri olan yeniçeri ocağının alt ve üst kademelerinde bir başıboşluk göze çarpmaktadır.

Kahvehane, meyhane ve mesire alanları sohbet etme, eğlenme ve dinlenme yerleridir. Bu sosyal mekânlarının başında kahvehaneler gelmektedir. Meyhanelerin, işret meclislerinin yaygın olduğu, bazı bölgelerde içkinin bolca tüketildiği anlaşılmaktadır. Umuma açık eğlence ve dinlenme alanı olan mesireler; havası, suyu ve tabii güzellikleriyle herkesin özgürce ve dilediğince eğlenip hoşça vakit geçirdiği yerlerdir.

Cambaz gösterilerinin Osmanlı toplumunda yaygın eğlence unsurlarından biri olduğu görülmektedir. Cambazların konargöçer oldukları, gittikleri yerlerde uzun müddet konaklayıp gösteriler düzenledikleri anlaşılmaktadır.

Dönemin ticaret hayatında bir canlılık göze çarpar. Batı ticaret yollarının kavşagında bulunan Saraybosna, dönemin önemli bir ticaret merkezi konumundadır. Ticaret ürünlerinin başında gelen yün, ihraç ürünlerinden de biridir.

Kişiler, genelde mensup oldukları sosyal statüye ve ekonomik duruma göre giyinmekte; sarık, aba, hırka, kemer gibi giyim-kuşam ürünleri yaygın olarak kullanılmaktadır. Kaba, hırka gibi elbiselerden hareketle giysilerde yünün günlük giyimde bolca kullanıldığı anlaşılmaktadır.

Sanatlı dili ve zengin muhtevası ile dikkat çeken *Meşâkku'l-Uşşâk*, dönemin sosyal hayatına ışık tutması yönüyle de değer taşıyan bir eserdir.

Kaynaklar

- Açıkgöz, Namık (2004). "Orta Klasik Dönem Nesir". *Türk Dünyası Edebiyat Tarihi*. C.V. Ankara: AKM Yay. 315-442.
- Âtâyî (Nevî-zâde) (1999), *Sohbetü'l-Ebkarı*, (Haz. Muhammet Ye Hen), İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları.
- Andrews, Walter G. (2000). *Şiirin Sesi Toplumun Şarkısı*. Çev. Tansel Güney. İstanbul: İletişim Yay.
- Âşık Çelebi (1971). *Meşâirü'ş-Şu'arâ*. Haz. G. M. Meredith Owens. London.
- Bilkan, Ali Fuat (2004). "Orta Klasik Dönem Nazım". *Türk Dünyası Edebiyat Tarihi*. C.V. Ankara: AKM Yay. 315-414.
- ____ (2006). *Osmanlı Edebiyatına Modern Yaklaşımlar*. İstanbul: LM Yay.
- Çaldak, Süleyman (2004). *Nergisi ve Nihâlistân'ı (İnceleme-Metin)*. Malatya: Özserhat Yay.
- ____ (2006). "Nergisi". *İslam Ansiklopedisi*. C. 32. İstanbul: TDV Yay.
- Güngör, Taşcıoğlu Şeyma (1999). "İstanbul Halk Hikayelerinde Çevre. Kültür Unsurları ve Toplum Hayatı". *Osmanlı Kültür ve Sanat*. C. IX. Ankara: Yeni Türkiye Yay. 143-150.
- Horata, Osman (2004). "Son Klasik Dönem Nazım". *Türk Dünyası Edebiyat Tarihi*. C.V. Ankara: AKM Yay. 443-550.
- Kavruk, Hasan (1998). *Eski Türk Edebiyatında Mensur Hikâyeler*. İstanbul: MEB Yay.
- Kortantamer, Tunca (1993). "17. Yüzyıl Şâiri Atâyî'nin Hamsesinde Osmanlı İmparatorluğu'nun Görüntüsü". *Eski Türk Edebiyatı Makaleler*. Ankara: Akçağ Yay. 89-150.
- Özcan, Abdullah (1999). "Osmanlı Askerî Teşkilatı". *Osmanlı Devleti Tarihi*. C. I. İstanbul: Zaman Yay. 337-371.
- Pakalın, Mehmet Zeki (1993). *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*. C. II. III. Ankara: MEB Yay.
- Serdaroğlu, Vildan (2006). *Sosyal Hayat Işığında Zâtî Divanı*. İstanbul: İSAM Yay.
- Şentürk, A. Atillâ ve Ahmet Kartal (2006). *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*. İstanbul: Dergah Yay.
- Tuğlacı, Pars (1985). *Osmanlı Şehirleri*. İstanbul: Milliyet Yay.
- Tulum, Mertol (2001). *Tazarrunâme*. İstanbul: MEB Yay.

The Reflections of Ottoman Social Life in Nergisî's *Meşâkku'l-Uşşâk*

Bahir Selçuk*

Abstract: Nergisî, regarded as the most important representative of poetic prose in our classical literature, collected ten different love stories in his work, *Meşâkku'l-Uşşâk*. Most of these stories, which are inspired by real life experiences, reflect the social environment and the historical period of the author. This work, therefore, realistically conveys various aspects of 17th Century Ottoman social life through the powerful observations of the author.

This study points to and analyzes various elements of the social life of the period as reflected in the stories in *Meşâkku'l-Uşşâk*.

Key Words: Nergisî, *Meşâkku'l-Uşşâk*, 17th Century, Ottoman, social life.

* Adıyaman University, Faculty of Education, Department of Turkish Education / ADIYAMAN
bahirselcuk@gmail.com

Отражение общественной жизни Османской империи в сочинении Нергиза «Мешакку-л-Ушшак»

Бахир Селджук*

Резюме: Нергизи, считающийся самым важным представителем художественной прозы турецкой классической литературы, в своей работе «Мешакку-л-Ушшак» собрал десять различных историй любви. Большинство этих историй, основанных на реальных событиях, относятся к периоду и окружению самого автора. Поэтому, данная работа, показывающая наблюдательность автора, реально отразила различные аспекты общественной жизни Османской империи 17-го века.

В данном исследовании на основе историй «Мешакку-л-Ушшак» определены и проанализированы социальные элементы общественной жизни того периода.

Ключевые Слова: Нергизи, Мешакку-л-Ушшак, 17-ое столетие, Османская империя, общественная жизнь.

* Адьяманский университет, педагогический факультет, кафедра турецкого языка / Адьяман
bahirselcuk@gmail.com